

بررسی تاثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر پاسخگویی بهتر کارکنان شهرداری تهران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۲۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۰/۲۸

کد مقاله: ۲۰۲۷۳

نداسادات جعفری^۱

چکیده

بودجه‌ریزی اگر بر اساس شاخص‌های کیفی و کمی مناسب باشد و به هر واحد عادلانه منابع تخصیص داده شود میتواند انتظار کارایی بالایی را از سیستم داشت. یکی از سازمان‌های بزرگ در حوزه خدمت‌دهی به شهروندان شهرداری تهران است. که هر ساله بودجه فراوانی به این سازمان پس از تایید شورا شهر تهران تزریق میگردد، اگر این تخصیص بودجه به صورت کارا انجام پذیرد و سپس مقایسه ای بین میزان ورودی هر قسمت از سازمان با خروجی انجام پذیرد میتواند انتظار رسیدن سازمان به حداکثر کارایی را داشت. هدف از مطالعه حاضر بررسی تاثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود فرایند پاسخ دهی بود. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه بودجه‌ریزی عملیاتی و پاسخگویی کارکنان بود. روایی پرسش نامه توسط اساتید تایید و پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تایید شد. در این تحقیق برای آمار توصیفی از شاخص‌های میانگین و ... و برای شاخص‌های استنباطی از آزمون فرضیه استفاده شده بود. از ضریب همبستگی پیرسون برای میزان همبستگی بین متغیرها استفاده شده بود. همچنین آزمون کفایت داده و نرمال بودن نیز مورد تایید قرار گرفت. آزمون فرضیه‌ها نشان داد بین بودجه‌ریزی عملیاتی و تمامی مولفه‌های آن با بهبود پاسخ دهی رابطه معنا دار وجود دارد.

واژگان کلیدی: بودجه‌ریزی عملیاتی، مسئولیت پاسخگویی، رفتار سازمانی، شهرداری تهران

۱- ارشناس برنامه و بودجه معاونت برنامه ریزی و توسعه شهری شهرداری تهران nedajafari@gmail.com

۱- مقدمه

بودجه‌ریزی عملیاتی را میتوان نوعی سیستم جهت مقایسه میزان هزینه اس که برای سازمانی شده است را در مقابل بازدهی و نتایج مورد بررسی قرار می دهد. هدف از بودجه‌ریزی تخصیص منابع مالی بین واحدهای تصمیم‌گیر است (احمدی و همکاران، ۱۴۰۰). بودجه‌ریزی اگر بر اساس شاخص‌های کیفی و کمی مناسب باشد و به هر واحد عادلانه منابع تخصیص داده شود میتوان انتظار کارایی بالایی را از سیستم داشت. یکی از سازمان‌های بزرگ در حوزه خدمت‌دهی به شهروندان شهرداری تهران است. که هر ساله بودجه فراوانی به این سازمان پس از تأیید شورا شهر تهران تزریق میگردد، اگر این تخصیص بودجه به صورت کارا انجام پذیرد و سپس مقایسه‌ای بین میزان ورودی هر قسمت از سازمان با خروجی انجام پذیرد میتوان انتظار رسیدن سازمان به حداکثر کارایی را داشت. یک از وظایف سازمان خدمت‌دهنده میزان پاسخگویی آن سازمان به عملکرد سازمان است. سازمان نسب به عملکردی که دارد باید به خدمت‌گیرندگان پاسخ لازم را بدهد. مسئولیت پاسخگویی یک سازمان نقش بسیار موثری در بقا و بهبود عملکرد یک سازمان دارد. امروز روش‌های متنوع بودجه‌ریزی در جهان مورد استفاده قرار می‌گیرد. وجود روش‌های بودجه‌بندی مختلف، مدیران را به این سمت وا داشته است که کدام یک میتواند بهترین روش بودجه‌ریزی برای سازمانی باشد (امیدی و همکاران، ۱۴۰۰). بودجه‌ریزی عملیاتی امروز در طیف گسترده‌ای مورد استفاده قرار گرفته است. برای مثال در حوزه شهری شهرتپاریس از بودجه‌ریزی عملیاتی استفاده میکند. در حوزه صنعت، صنایع آلمان بودجه‌ریزی عملیاتی را به عنوان راهکرد اساسی در بودجه‌ریزی خود مورد استفاده قرار داده اند. با توجه به اهمیت بودجه‌ریزی عملیاتی و همچنین پاسخگویی سازمان‌های حوزه خدمات شهری هدف از مطالعه حاضر بررسی تأثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود پاسخ‌دهی شهرداری تهران است.

۲- پیشینه تحقیق

پناهی و یاسری (۱۴۰۰) به بررسی تأثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود عملکرد استانداری تهران پرداختند نتایج حاصل از تحقیق آنان نشان داد بین بودجه‌ریزی عملیاتی با عملکرد و بهبود عملکرد استنادی رابطه مثبت و معنا داری وجود دارد. به بررسی تأثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود سیستم حسابداری پرداختند، نتایج تحقیق آنان نشان داد که بودجه‌ریزی عملیاتی میتواند باعث بهبود بهبود سیستم حسابداری شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر نشان داد که رابطه بین دو متغیر مثبت و معنا داری است و با افزایش یک متغیر متغیر بعدی نیز افزایش می‌یابد. حسن آبادی و همکاران (۱۳۹۹) در تحقیقی خود به الزامات مورد نیاز یک سازمان برای رسیدن به حداکثر کارایی بودجه‌ای پرداختند بر اساس مطالعه آنان بودجه‌ریزی عملیاتی میتواند نقش مهمی در ایجاد کارایی در سازمان داشته باشد. اوزلا و همکاران (۲۰۲۰) به بررسی تأثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود عملکرد مالی در بانک‌ها پرداختند، نتایج تحقیق آنان نشان داد که بودجه‌ریزی عملیاتی میتواند باعث بهبود عملکرد مالی شود. ضریب همبستگی بین دو متغیر نشان داد که رابطه بین دو متغیر مثبت و معنا داری است و با افزایش یک متغیر متغیر بعدی نیز افزایش می‌یابد. بر اساس تحقیق امیدی و همکاران سنجش کارایی نقش بسیار مهم در تعیین میزان و تخصیص منابع دارد. در تحقیق آنان که به بررسی کاربرد تحلیل پوششی داده‌ها در تخصیص منابع پرداخته شده بود نتایج نشان داد که تأثیر مهمی سنجش کارایی بر بودجه‌بندی دارد.

۳- روش تحقیق

مطالعه حاضر یک تحقیق توصیفی پیمایشی است که هدف آن بررسی تأثیر بودجه‌ریزی عملیاتی بر بهبود پاسخ‌دهی کارکنان شهرداری تهران است. ابزار اصلی گردآوری اطلاعات در این تحقیق پرسشنامه بودجه‌ریزی عملیاتی و پاسخگویی کارکنان بود. روایی پرسش‌نامه توسط اساتید تأیید و پایایی با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ تأیید شد. در این تحقیق برای آمار توصیفی از شاخص‌های میانگین و ... و برای شاخص‌های استنباطی از آزمون فرضیه استفاده شده بود. از ضریب همبستگی پیرسون برای میزان همبستگی بین متغیرها استفاده شده بود. همچنین آزمون کفایت داده و نرمال بودن نیز مورد تأیید قرار گرفت.

۴- فرضیه‌های پژوهش

فرضیه اصلی: بین بودجه‌ریزی عملیاتی و بهبود پاسخگویی کارکنان شهرداری تهران رابطه مثبت و معنا دار وجود دارد.
فرضیات فرعی:

- بین برنامه‌ریزی و بهبود پاسخگویی کارکنان شهرداری تهران رابطه مثبت و معنا دار وجود دارد.
- بین تجزیه و تحلیل هزینه و بهبود پاسخگویی کارکنان شهرداری تهران رابطه مثبت و معنا دار وجود دارد.
- بین مدیریت عملکرد و بهبود پاسخگویی کارکنان شهرداری تهران رابطه مثبت و معنا دار وجود دارد.

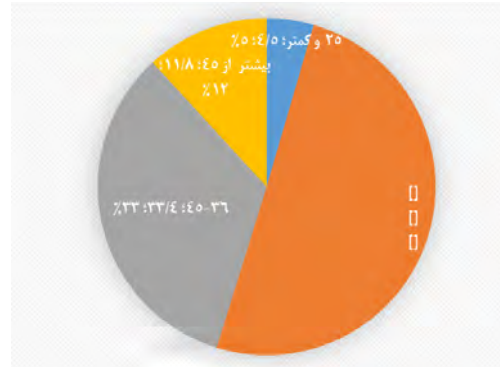
۵- یافته‌ها آمار توصیفی

بر اساس اطلاعات به دست آمده از حجم نمونه از ۳۰۶ نفر پاسخ دهنده به پرسش نامه، ۱۸۴ نفر (۶۰ درصد) مرد و ۱۲۲ نفر (۴۰ درصد) زن بودند.

سن حجم نمونه: میانگین سن حجم نمونه در این تحقیق ۳۴ سال با انحراف معیا ۲/۵۴ بود. از ۳۰۶ نفر حجم نمونه ۱۴ نفر (۴,۵٪) ۲۵ سال و کمتر، ۱۵۴ نفر (۵۰,۳٪) بین ۲۶ تا ۳۵ سال، ۱۰۲ نفر (۳۳,۴٪) بین ۳۶ تا ۴۵ سال و ۳۶ نفر (۱۱,۸٪) از ۴۵ سال سن داشتند.

جدول ۲- سن حجم نمونه

بازه سن	تعداد	درصد	درصد تجمعی
کمتر از ۲۵	۱۴	۴,۵	۴,۵
بین ۲۶ تا ۳۵	۱۵۴	۵۰,۳	۵۴,۸
۳۶ تا ۴۵	۱۰۲	۳۳,۴	۸۸,۲
بیشتر از ۴۵	۳۶	۱۱,۸	۱۰۰

نمودار ۱- سن حجم نمونه

جدول ۳- تحصیلات حجم نمونه

تحصیلات	تعداد	درصد	درصد تجمعی
دیپلم و پایینتر	۱۰	۳,۲	۳,۲
کاردانی	۶۴	۲۰,۹	۲۴,۱
کارشناسی	۱۶۴	۵۳,۶	۷۷,۷
ارشد و بالاتر	۶۸	۲۲,۳	۱۰۰

تحصیلات حجم نمونه: بررسی تحصیلات حجم نمونه

نشان میدهد که ۱۰ نفر (۳,۲٪) دیپلم و پایین تر ۶۴ نفر (۲۰,۹٪) کاردانی، ۱۶۴ نفر (۵۳,۶٪) کارشناسی و ۶۸ نفر (۲۲,۳٪) کارشناسی ارشد و بالاتر بودند.

جدول ۴- سابقه کار حجم نمونه

سابقه کاری	تعداد	درصد	درصد تجمعی
۵ و کمتر	۶۴	۲۰,۹	۲۰,۹
۶-۱۰	۱۰۶	۳۴,۶	۵۵,۵
۱۱-۱۵	۱۰۰	۳۲,۷	۸۸,۲
بیشتر از ۱۵	۳۶	۱۱,۸	۱۰۰

سابقه کار حجم نمونه: میانگین سابقه حجم نمونه ۱۰

سال با انحراف معیار ۲,۲۱ بود. ۶۴ نفر (۲۰,۹٪) ۵ سال و کمتر، ۱۰۶ نفر (۳۴,۶٪) بین ۶ تا ۱۰ سال سابقه، ۱۰۰ نفر (۳۲,۷٪) بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۳۶ نفر (۱۱,۸٪) بیشتر از ۱۵ سال سابقه کار داشتند.

۶- نتایج آزمون فرضیه‌ها

فرضیه ۱- بین بودجه‌ریزی عملیاتی و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول شماره ۵: نتایج همبستگی بین متغیرهای بودجه ریزی عملیاتی و مسئولیت پاسخگویی

متغیر	نتایج	متغیر مسئولیت پاسخگویی
بودجه‌ریزی عملیاتی	همبستگی	۰/۶۳۵
	p - value	۰/۰۰۲

جدول شماره ۶: نتایج همبستگی بین متغیرهای عناصر بودجه ریزی عملیاتی و مسئولیت پاسخگویی

متغیر	نتایج	مسئولیت پاسخگویی
برنامه ریزی	همبستگی	۰/۷۷۵
	p - value	۰/۰۰۰
تحلیل هزینه‌ها (ABC)	همبستگی	۰/۵۸۲
	p - value	۰/۰۰۲
مدیریت عملکرد	همبستگی	۰/۴۸۷
	p - value	۰/۰۰۳

جدول شماره ۷: خلاصه نتایج تحلیل رگرسیون به روش اینتر

مدل	R	R ^۲	R ^۲ تعدیل شده	خطای استاندارد
اینتر	۰/۶۴۵	۰/۴۵۸	۰/۵۵۹	۱/۶۳۸

جدول شماره ۸: خلاصه ضرایب استاندارد شده برای متغیرهای تحقیق

معنی داری	t	ضرایب استاندارد نشده		متغیر
		Beta	خطای استاندارد B	
۰/۰۴۹	۲/۰۸۳		۱/۵۸۷	تعامل
۰/۰۳۲	۲/۳۶۸	۰/۳۰۵	۰/۰۷۴	مدیریت عملکرد
۰/۰۳۴	۲/۲۵۱	۰/۳۱۰	۰/۰۵۵	تحلیل هزینه‌ها (ABC)
۰/۰۴۱	۲/۱۱۵	۰/۲۶۶	۰/۰۶۹	برنامه ریزی

آزمون فرضیه ۱-۱- بین برنامه ریزی و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد تایید می‌گردد. این معنی که این متغیر می‌تواند حدود ۲۷ درصد تغییرات متغیر مسئولیت پاسخگویی را پیش بینی نماید. فرضیه ۱-۲- بین تجزیه و تحلیل هزینه‌ها (ABC) و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد. تایید می‌گردد. فرضیه ۱-۳- بین مدیریت عملکرد و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد. تایید می‌گردد.

جدول شماره ۶: خلاصه نتایج فرضیه‌ها

نتیجه	فرضیه	ردیف
تایید	بین بودجه‌ریزی عملیاتی و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد.	۱
تایید	بین برنامه ریزی و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد.	۱-۱
تایید	بین تجزیه و تحلیل هزینه‌ها (ABC) و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد.	۱-۲
تایید	بین مدیریت عملکرد و بهبود مسئولیت پاسخگویی رابطه معنی داری وجود دارد.	۱-۳

۷- نتیجه گیری

نتایج حاصل از تحقیق ارتباط بین بودجه‌ریزی عملیاتی و بهبود مسئولیت پاسخگویی را تایید کرد. با توجه به اینکه نظام بودجه ریزی عملیاتی در کشورمان در حال پیاده شدن می‌باشد و شهرداری یکی از سازمان‌های مهم در عرصه خدمات دهی است، به نظر می‌رسد که باید به موازات این پیاده سازی ابزار مکمل و ارزیابی کننده عملکرد این نظام یعنی نظام حساسی عملیاتی نیز هماهنگ با آن پیاده شود. تا نظام بودجه ریزی دولتی و در نهایت نظام گزارشگری مالی دولتی به اهداف متعالی خود دست یابند و ابزار قدرتمندی برای دولت در ادای مسئولیت پاسخگویی خود باشد و فراتر از آن، برای شکوفایی و پیشرفت اقتصادی کشور نقش بسزایی ایفا نمایند.

منابع

۱. ابراهیمی، سعید؛ فردانی، سعید، محمد نبی، زهره و والیانی، نوشین. (۱۳۸۸). "بررسی و تحلیل استراتژیک استقرار نظام بودجه‌ریزی عملیاتی در شهرداری اصفهان با استفاده از روش ماتریس (SWOT)"، سومین کنفرانس بین المللی بودجه‌ریزی عملیاتی.
۲. اشرفی، بهبود علی. (۱۳۸۸). "بررسی الزامات استقرار سیستم هزینه یابی بر مبنای فعالیت در بودجه بندی عملیاتی دستگاه های دولتی استان آذربایجان شرقی"، پایان نامه کارشناسی ارشد مدیریت دولتی (گرایش مالی)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
۳. امیراصلانی، حامی. (۱۳۷۹). "به سوی دستیابی به یک چارچوب نوین"، تهران، حسابر، سال دوم، شماره ۷، ۶۲-۵۴.
۴. انصاری، عبدالمهدی و زینالی، مهدی. (۱۳۸۷). "سیستم بودجه بندی بر مبنای عملکرد و ارتباط آن با مدیریت هزینه"، حسابدار، شماره ۲۰۳، ۴۸-۴۰.
۵. باباجانی، جعفر. (۱۳۸۸). "تحلیل مبانی نظری و قانونی رویکرد جدید بودجه‌ریزی سال ۱۳۸۷ از منظر مسئولیت پاسخگویی"، حسابدار، سال ۲۲، شماره ۱۹۴، ۱۷-۳.

۶. باباجانی، جعفر. (۱۳۸۸). حسابداری و مسئولیت پاسخگویی در بخش عمومی (مجموعه مقالات)، تهران، ترمه، چاپ اول کردیچه، محمد. (۱۳۸۵). "بودجه‌ریزی بر مبنای عملکرد"، مجله برنامه و بودجه، شماره ۱۰۱، ۳-۳۱.
۷. کردستانی، غلامرضا. (۱۳۸۶). "پاسخگویی در بخش عمومی و اطلاعات حسابداری"، حسابرس، شماره ۳۹، ص ۱۹-۲۳
۸. گروه مشاوران پنکو، (۱۳۸۸). "بودجه‌ریزی عملیاتی". (www.penco.ir)
9. Diamond, Jack. (2002). Performance Budgeting is accrual accounting required? IMF working paper, pp: 1-30.
10. Jordan, Meagan M. and Hackbart, Merl. (2005). The Goals and Implementation Success of State Performance Based Budgeting. Journal of Public Budgeting, Accounting and Financial Management.
11. Lu, Yi. Willoughby, Katherine. Arnett, Sarah. (2011). Performance Budgeting in the American States, What's Law got to do with it? State and Local Government Review, vol. 43 no.2, pp: 79-94.
12. Melkers, J. and Willoughby, K. (2000). Implementing PBB: Conflicting views of success, Public Budgeting and Finance, Vol. 20, No.1, pp: 105-120.
13. Pakmaram, Asgar. Esgandari, Karim. Babaei, K. Hasan. and Khalili, Majid. (2012) Identifying and prioritizing effective factors in the performance based budgeting in telecommunications company with TOPSIS method, African Journal of Business Management Vol.6 (24), pp: 7344-7353.
14. Young, R, D. (2003). Performance Based Budgeting Systems, public policy and practice, An Electronic journal Devoted to Governance an public policy in south Carolina, Vol.2, No.2, pp: 1-24.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 رتال جامع علوم انسانی

